

Tulemusvaldkond: riigivalitsemine (Rahvusarhiiv)

Arhiivindusprogrammi eesmärk: ühiskonna dokumentaalse mälu kestlik säilitamine, kasutamine ning kodanike õiguste tõendamine

1. Programmi eesmärkide täitmine

Mõõdik	2019	2020	2021	2022	2022	2023	2024	2025
					sihttase			
Arhiivimoodustajate (asutuste) arv, kes on Rahvusarhiivile üle andnud digitaalarhivaale	15	20	40	44	45	50	55	60
Nõuetekohastes hoidlates säilitatavate arhivaalide osakaal Rahvusarhiivis, % <i>Koguhulk 10 320 410 arhivaali (1.12.2022 seisuga)</i>	89	88	88	88	88	88	88	88
Arhivaalide kättesaadavus veebis, miljonit kujutist*	20,9	22,5	25,8	33,6	27	28	29	30

*Arvestatud on kõiki kujutisi, mis pole filmid, helid, fotod ega kaardid

- Digisündinud arhivaalide üleandmine asutuste poolt pole veel hoogustunud. Siiski panustab Rahvusarhiiv prioriteetselt sellesse mõõdikusse ning arendab asutuste ja Rahvusarhiivi koostöökeskkonda ASTRA. Arhiiviväärtuslikku teavet üle andnud asutused on seda valdavalt teinud enne 2015. aastat tekkinud arhiiviainese osas. Digisündinud teabe üleandjatena lisandus neli asutust: Justiitsministeerium, Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus, Eesti Geoloogiateenistus ja Sydney Eesti Selts. Koguti kaks andmekogu – Justiitsministeeriumilt kohtulahendite andmebaas ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskusest keskkonnaseire andmebaas.
- Nõuetekohastes hoidlates säilitatavate arhivaalide osakaal jääb muutumatuks kuni Rahvusarhiivi Tallinna keskuse kasutuselevõtuni.
- Arhivaalide kättesaadavust veebis õnnestus prognoosidega võrreldes märkimisväärselt suurendada. Digitaalse kultuuripärandi tegevuskava 2018–2023 raames Rahvusarhiivi juhitud kuus massdigiteerimise koostööprojekti Kultuuriministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumiga andsid lisaks 7,8 mln digitaalkujutist.

2. Ülevaade meetme elluviimisest

Meede 1. Ühiskonna dokumentaalse mälu kestlik säilitamine, kasutamine ning kodanike õiguste tõendamine

Meetme eesmärk: arhiiviväärtusega (püsiva väärtusega) teabe väljaselgitamine, selle riiklikule säilitamisele vastuvõtmine, nõuetekohane säilitamine ning dokumentaalse kultuuripärandi kasutamise võimaldamine.

Mõõdik	2019	2020	2021	2022	2022	2023	2024	2025
					sihttase			
Arhiivipedagoogilistes tegevustes osalenute arv (inimest aastas)	5789	4500	4330	5442	5000	5000	5000	5000
Rahvusarhiivi virtuaalse uurimissaali külastuste arv (mln korda)	1,5	1,7	1,7	1,5	1,7	1,7	1,7	1,7
Rahvusarhiivi teaduspublikatsioonide arv (tk. aastas)	8	7	7	8	7	7	7	7

Möödiku „arhiivipedagoogilistes tegevustes osalenute arv“ näitaja on taastunud pandeemiaeelsele tasemele. Kuna veebiteenused pälvisid pandeemia ajal üldiselt suuremat kasutamist, langes virtuaalse uurimissaali külastuste arv mõnevõrra, jäädes siiski 1,5 miljonile külastusele. See tekitab ka vajaduse eelseisvate aastate prognoosi veidi allapoole tõmmata (1,5). Rahvusarhiivi teaduspublikatsioonide arvuks kujunes prognoosist ühe võrra suurem tulemus.

Olulisemad tegevused

Erinevate kriiside (julgeoleku-, migratsiooni-, energia-, majandus-, õnneks küll juba vaibuval toonil, aga koroonakriis) maandamine sisustas märkimisväärselt Rahvusarhiivi tegemisi 2022 aastal. Ometigi saab kõnealustki aastat lugeda tööalaselt ja organisatsiooniliselt heaks arhiiviaastaks.

Aasta algul käivitus Rahvusraamatukogu rekonstrueerimine, mis on mõne aasta pärast loomas uusi võimalusi ka arhiivile Endla hoones. Jõudsalt liiguti edasi suuremahuliste digiteerimisprojektidega, mis võimaldavad juurdepääsu senitundmatutele kaadritele, piltidele ja tekstidele. Filmide digiteerimine lubas koostöös Eesti Filmi Instituudiga tutvustada esimesi tulemusi voogedastusplatvormi Arkaader loomisel. Fotode ja klaasnegatiivide digiteerimine andis suuresti tõuke uuele kasutusportaalile Meediateek.

Digitaalse audiovisuaalpärandi hoogne kasv on kaasa toonud ka tellimuste arvu suurenemise nii kodu- kui välismaalt. Nii mõnigi digiteeritud tekstikorpused on käivitanud ja käivitamas ühisloomeprojekte, millega liitunud vabatahtlikud moodustavad tugeva kogukonna, toetamaks Rahvusarhiivi eesmärke ja rikastamaks ühiskonda uue teabega. Digiteeritud aines on andmas võimalust kaasata tehisintellekt arhiivikogude avamiseks. Just tehisintellektiga saavutatud esimesed tulemused käsikirjalise teksti transkribeerimisel arvati kolleegide poolt Rahvusarhiivi säravaimaks saavutuseks aastal 2022. Teksti-, objekti-, näo-, kõne- ja ehk veel muugi tuvastamine AI abil ning masintõlge on muutmas arhiivimaailma. Tegemist on järgmise pöördelise muutusega pärast veebipõhiste kasutuskeskondade sünni 21. sajandi esimesel ja teisel kümnendil.

Eelnevaga võrreldes saab 2022. aasta arhiivistatistikas täheldada paari suuremat muutust. Mitu korda langes arhiivi vastuvõetud paberdokumentide hulk, sest 2021. aastal oli lõpetatud maavalitsuste arhiivide ja Siseministeeriumi paberkandjal perekonnaseisuarhiivi üleandmine. Samas kasvas digitaalse teabe hulk – ca kolmelt petabaidilt 4,7-le. Viimane näitaja peegeldabki kasvanud digiteerimise mahtu. Teine tööloik, kus saab sedastada muutust, puudutab arhiivipäringuid ja muid pöördumisi. Kuigi arhiiviteatise või muu kirjaliku vastusega lahendatud päringute arv püsis varasemaga võrreldes samal tasemel, kasvas märgatavalt kogupöördumiste arv. Valdavalt oli tegemist Vene Föderatsiooni kodanike püüdlustega hankida arhiiviteabe kaudu Eesti kodakondsust, kusjuures suurem osa neist pöördumistest olid alusetud.

Arhiivindusprogrammi esialgne eelarve oli 2022. aastal **8 785 868** eurot, millest tegevuskuludid 8 286 415 ja investeeringuid 50 000 eurot. Kinnitatud lõplik eelarve oli **9 330 299** eurot, sh tegevuskulud 8 797 247, investeeringud 65 599 eurot. Programmi eelarve tegelik täitmine oli 2022. aastal **9 864 704** eurot, suurem täitmine on seotud arvestuslike vahenditega. Piirmääraga vahendite jääk 250 276 eurot, millest RKAS üürimaksete jääk 138 514 eurot ja ilma objektikoodita piirmääraga vahendid 111 763 eurot sh tegevuskulud 102 576 ja investeeringud 9 187 eurot. RKAS üürimaksete jääk kasutatakse päikesepaneelide soetamise 10% omaosaluseks ning seitsme hoone energiatõhusamaks muutmiseks, tegevuskulude jääki kasutatakse Tallinna hoonete kolimise ettevalmistamiseks, ajutise tööjõu kulude katteks ning investeeringute jääki seoses IT serveri hanke edasilükkumisega 2023 aastasse.

3. Hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele

Rahvusarhiivi palgapositsioon langes 2022. aastal oluliselt, arhiivis teeniti 15% madalamat kogupalka kui ametite ja inspeksioonide võrdlusgrupis. See asetas täiendava koormuse töötajate innustamisele ja värbamisele ning oli aruandeaastal suurimaks väljakutseks, kuid mitte takistuseks seatud eesmärkide täitmisel. Erinevate kriiside (julgeoleku-, migratsiooni-, energia-, majandus-, õnneks küll juba vaibuval toonil, aga ka koroonakriis) maandamine sisustas märkimisväärselt Rahvusarhiivi tegemisi. Ometi saab aruandeaastat lugeda tööalaselt ja organisatsiooniliselt heaks arhiiviaastaks.